

JOHN LOCKE'UN TOPLUM VE DEVLET ANLAYIŞI
JOHN LOCKE'S THOUGHT OF SOCIETY AND STATE
Kamil ŞAHİN*

Geliş Tarihi: 02.01.2017

Kabul Tarihi: 18.01.2017

Özet

İnsanların bir araya gelerek toplum halinde yaşaması hakkında çeşitli sözleşme teorileri bulunmaktadır. Locke bu teorisyenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Locke'u diğer teorisyenlerden ayıran düşünce ise insanın ne doğal olarak iyi ne de doğal olarak kötü olarak nitelenmesidir. O akla vurgu yaparak modern toplumsal yapı çözümlemelerinin temelini atmıştır. Çağdaş sosyoloji kuramlarından her biri insanların bir takım amaçları gerçekleştirmek üzere bir araya gelmesine ve bu amaçların gerçekleştirildiği sürece toplumun işlevsel olarak devam ettiğine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede işlevselcilik, akılsal seçim, çatışma, fenomenoloji ve simgesel etkileşimcilik gibi kuramlar bireyin toplumsal kabul ve amaçlara ulaşma bağlamında aklını kullanmasına vurgu yapmaktadırlar. Her bir kuram bireysel eylemin temel amacını ortaya koymaya çalışmaktadır. Locke'un düşünceleri tüm bu kuramlara kaynak olabilecek görüşler içermektedir. Locke'un özellikle özel mülkiyet temelinde bireysel özgürlükleri tanımlaması günümüz liberal devlet ve toplum yapısının şekillenmesinde son derece önemlidir.

Anahtar Sözcükler: John Locke, Devlet, Siyasal Toplum, Özel Mülkiyet, Özgürlük.

Abstract

There are various social contract theories about the way people come together and live in a society. Locke emerges as one of these theorists. The idea that distinguishes Locke from other theorists is that he describes natural human as neither good nor bad. He laid the foundations of modern social structure analysis with an emphasis on reason. Each of the contemporary sociological theories emphasizes that people come together to accomplish a set of goals and that society continues to function as long as these goals are realized. In this framework, theories such as

* Yrd.Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi,
sahinkml@hotmail.com

functionalism, mental choice, conflict, phenomenology and symbolic interactionism emphasize the individual's use of the mind in the context of social acceptance and achievement of goals. Each theory tries to establish the main purpose of individual action. Locke's thoughts include views that could be source for all these theories. Locke's definition of individual freedoms, especially on the basis of private property, has the utmost importance in shaping today's liberal state and social structure.

Key words: John Locke, State, Civil Society, Private propriety, Freedom.

1. Giriş

John Locke, 29 Ağustos 1632 de Bristol yakınlarındaki Wrington, Somerset' de dünyaya gelmiştir. Locke, son derece hali vakti yerinde olan bir ailenin ilk çocuğudur. Baba tarafından dedesi, tekstil işinde çok başarılı olmuş ve büyük servet kazanmıştır. Mesleği avukat olan babası, komutan olarak bulunduğu Cromwell'in önderliğindeki İngiliz iç savaşına katılmıştır (Bouillon, 1998; 3). Mantık, metafizik, retorik ve ahlak felsefesi dersleri yanı sıra tıp eğitimi de almış olan Locke, özellikle tıp eğitimi esnasında deneysel bilimle tanışmıştır. Locke'nin felsefeye ilgisi Descartes okumaları ile başlamıştır. Aristoteles felsefesine karşı çıkıp, kartezyen felsefeyi kendi felsefesini oluşturuncaya kadar, Aristotelesçi felsefeye bir alternatif olarak görmüştür. Locke, yeniçağda yetişmiş ve döneme damgasını vurmuş, bilim sahasında da nam salmış pek çok düşünürden etkilenmiştir. Galilei Galileo, Francis Bacon, Robert Boyle ve Isaac Newton gibi bilim adamı ve filozofları büyük bir dikkatle okumuş ve bu düşünürleri hakikatin keşfedilmesinde önemli düşünürler olarak tanımlamıştır. Özellikle Boyle'nin Locke üzerindeki etkileri büyüktür. Locke'un yaşamının bir bölümü Paris'te ve ardından Hollanda da geçmiştir. Özellikle 1688 İngiliz devriminde onun görüşlerinin hazırlayıcı etkisinden söz edilmektedir. Bu devrim İngiltere'de yönetimin Kraldan parlamentoya geçişinde bir dönüm noktası olmuştur (Cevizci, 2013; 438-447, Çetin, 1995; s.18). John Locke'un eserlerinden bazıları ise şunlardır; İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme, Hoşgörü Üzerine Bir Mektup, Hoşgörü Üzerine İkinci Mektup, Hoşgörü Hakkında Üçüncü Mektup, Hoşgörü Hakkında Dördüncü Mektup, Yönetim Üzerine İki Deneme, Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler gibi eserleri vardır.

Locke'un toplum ve devlet anlayışının temelinde insan doğası, bilgi ve tanrı hakkındaki temel kabulleri bulunmaktadır. Locke bilginin kaynağı konusundaki düşünceleriyle düşünce tarihi içerisinde bu konuya farklı bir perspektif katmıştır (Arslan, 2013; 186). Özellikle insan zihninde doğuştan gelen bir takım idelerin olduğu görüşünü eleştirmiştir. Ona göre bilginin kaynağı deneyimlerdir. Dolayısıyla zihnin hiç bilmediği hiç farkına varmadığı bir bilginin veya önermenin zihinde olduğunu söylemek doğru

değildir. Böylece Locke'un bu düşüncesi onun insan zihninin doğuştan boş bir levha (tabulara rasa) olduğu düşüncesine götürmüştür. Platon'daki doğuştan zihinde yer alan formlar veya Aristoteles'deki zihinde yer alan telos fikirleri Locke'da terkedilmiş durumdadır. Locke insanların doğumundan sonraki yaşam süreci ve dolayısıyla dünyayı deneyimleme süreci içerisinde zihninin akıl yürütme kapasitesinin geliştiğini düşünmektedir (Locke, 2000). Locke göre insan bilen ve akıllı bir varlıktır. İnsanın bu özelliği onun tanrıyı ve doğayı anlamasına olanak vermektedir. Bu çerçevede bilen ve akıllı bir varlık olarak insan kendi kendini var edemeyeceğine göre ondan daha üstün bir varlık tarafından var edilmelidir ki bu Locke'u tanrının varlığına götürmektedir.

Tanrının varlığının kabulü Locke'u, toplum ve devletin temelinde her şeye müdahil olan bir tanrının olduğu fikrine götürmez. Tanrının insana vermiş olduğu akıl, insanların birlikte topluluk halinde yaşamasına ve devlet biçiminde teşkilatlanarak bireysel arzu ve isteklerini gerçekleştirmesine olanak tanımaktadır. Bu bakış açısı ile Locke, doğal durumdan insanların siyasal topluma geçişini ifade etmektedir.

2. Doğa Durumu

Locke'a göre doğal durum Hobbes'un ifade ettiği gibi "insan insanın kurdu" olma durumu değildir ve doğal durumda doğal ahlak yasaları geçerlidir. Bu yüzden insanlar birbirini yok eder durumda da değildirler (Locke, 2012: 9-10). Doğa durumunda insanların eşit ve özgür olması tanrının iradesinin bir ürünüdür. Tanrı Ademi yarattığında ona ve ondan olanlara birbirleri arasında bir üstünlük vermekten ziyade onlara haklar vermiştir. Bu haklar yaşam hakkı, mülkiyet hakkı olmak üzere çeşitlendirilebilir (Locke, 2007; 21-30). Tanrı insanları benzer yetilere sahip olarak yaratmıştır. Doğa yasası ve tanrının iradesi insanların özgürlüğünün ve eşitliğinin iki temel kaynağı olarak nitelendirilebilir (Ağaoğulları vd., 2009; 166). Locke doğa yasasını akla uygunluk olarak nitelemektedir. Dolayısıyla akla uygun olan şey doğal olan şeydir.

Akla uygunluk bağlamında doğa durumunda özgürlük bir başkasının iradesinden bağımsız olmaktır. Fakat özgürlüğü yasadızlık olarak nitelemek yanlış olacaktır. Çünkü yasanın olmadığı yerde özgürlükte olamaz. Locke, doğa durumundaki özgürlüğün ve eşitliğin bir takım hakları ortaya çıkardığını belirterek bu hakların yasaya uygun olarak her bir bireyin eşit biçimde yönetme hakkına sahip olması ve yönetme hakkına sahip olduğu gibi kendisi üzerinde başka bir tahakkümü kabul etmeme hakkına da sahip olmasını kapsadığını belirtir. Böylece özgürlük doğa durumunda, barış ve eşitliğin teminatı durumundadır ve doğa yasası herhangi bir durum ve zamandaki siyasal düzen ve bu düzeni tesis eden gelenek ve adetlerden farklıdır. Dolayısıyla doğa yasası, insanlar arasındaki

anlaşmalardan ortaya çıkmaz. O insanlara olması gerekeni gösteren evrensel yasadır, aklın yasasıdır (Cevizci, 2013; 506-508).

Locke'a göre doğa yasasının evrenselliği değişmez. Doğa yasasının evrenselliği onun bağlayıcı gücünden gelir. Ona göre yaşam koşulları ayırda olsa hırsızlık ve dolandırıcılık ya da sadakat ve yardımseverlik gibi konular her kesim için, hatta tarihin her dönemi için tüm insanları ilgilendirmektedir. Bu konular hem insanın ahlaki yanıyla hem de onun korunmasıyla ilgilidir. Ayrıca insan, belli yükümlülüklerle doğa yasasına uyan bir varlıktır. Bu bağlamda Locke'a göre koşullar değişse de doğa yasasının bağlayıcılığı değişmez (Timuçin, 2006; 27). Locke'un ifade ettiği doğa durumu tarihsel bir kesiti ifade etmemektedir. Doğal durumundan yana olan Locke bu durumun insanın eşitliğinin özgürlüğünün durumu olarak göstermektedir (Akdemir, 2009; 189).

Locke insanların tarafsızlık, dar görüşlülük ve bencillik gibi bir takım özelliklerinin olduğunu belirtmektedir. İnsanların bu özelliği doğa yasasının ihlal edilmesi durumlarını ortaya çıkartmaktadır. Bu yasa bireye, kendisi gibi özgür ve eşit olan öteki bireylerin yaşamlarına ve doğal hakları olan özgürlüklerine zarar vermemelerini söylemektedir. Fakat tüm insanların benzer düzeydeki düşünme kabiliyetleriyle yönlendirilememelerinin bir neticesi olarak, aynı yasayı fark edememeleri, yasanın ihlal edilmesi ve bir kısım insanların diğer insanlara zarar vermesi gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Cevizci, 2013; 509). Böylece doğa durumunda bir insan bir başkası üzerinde bir iktidar elde edebilir. Ancak bu iktidar, bir suçluyu ellerine geçiren kişinin ihtiraslı kırgınlıklarla ya da iradesinin sınırsız aşırılığına göre kullanacağı mutlak ya da keyfi bir iktidar değil ama sadece soğukkanlı akıl ve vicdanın, suçlunun yaptığı ihlal ile orantılı olduğunu emrettiği ölçüde onarım ve engelleme amacıyla suçluya yaptırım uygulamaya yarayan bir iktidardır. Saldırgan doğa yasasını ihlal etmekle başka bir yasa çerçevesinde yaşayacağını belirtmiş olur. Bu durum bütün türlerin barışını ve güvenliğini tehlikeye sokmaktadır (Bakırcı, 2012; 12).

Yeryüzünde aralarında yargıçlık yapma yetkisine sahip ortak yüksek bir makam olmaksızın akla göre birlikte yaşayan insanların durumu tam olarak doğal durumdur. Ancak, yeryüzünde yardımına başvurulacak ortak yüksek bir makamın olmadığı yerde bir başkasının kişiliği üzerinde güç kullanımı yada açıklanmış bir güç kullanımı tasarımı savaş durumudur. Savaş durumunda toplumda olsa uyruklardan biri de olsa, bir insana bir saldırgan karşı savaşma hakkı veren bu tür bir başvuru makamının yokluğudur. Dolayısıyla bana karşı bir tehdit olduğunda bu tehdidi engellemek için her hangi bir başvuru mercii yoksa bu durumda ona karşı koymam meşru bir haktır. Locke'a göre bir insanın kişiliği üzerinde haksız

güç kullanımı ortak bir yargının olması veya olmaması durumu fark etmeksizin savaş durumu olarak nitelendirilir (Locke, 2012; 18-19).

Savaş durumu Locke’a göre, bir yok etme ve düşmanlık durumudur. Başkasının yaşamı üzerinde, söz ya da eylemle bir planı olduğunu açıklamış olan kişinin karşısındaki kişi; yani yaşamı tehdit edilen kişi, bu tür niyetini açıklamış olan kişiye ya da savunması sırasında karşı tarafa katılan ve dolayısıyla kavganın tarafı haline gelen kişilere karşı kendisini zorunlu olarak savaş durumuna sokar. Çünkü kendisini yok etmekle tehdit eden kişiyi yok etme hakkına sahip olmak hem akılsal hem de adildir. Doğa yasasına göre insan, kendi varlığı olanaklı olduğu ölçüde korunmalıdır (Bakırcı, 2004; 40).

Locke’a göre, tabiat kanununa muhalefetin belirtisi, bir insanın barışçı doğal ortamı bozup, savaş ortamına geçişi suretiyle anlaşılır. Bu yüzden benim hayatımı ve özgürlüğümü elimden almaya yönelik tehdidi yok etme hakkına sahip olmam meşrudur. Dolayısıyla Locke’a göre tabii hal hukuki otoritenin ve polisin olmadığı toplumsal bir hayattır. Haksız güç kullanılması ise buna uygun olarak savaş halinin yaratılması demektir. Yani kim kendine karşı barışçı davranan diğerlerini köleleştirirse, savaş halini ilan etmiş olur ve onu sürekli devam ettirir (Bouillon, 1998; 14-15). Mücadelenin sürekliliği karar verici bir otorite olmadığı sürece devam eder. Bu noktada Locke, İnsanların savaş durumundan kaçınmak için toplum halinde yaşamayı tercih ettiklerini belirtmektedir. Toplum halinde yaşamak bir otoritenin olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu otorite insanlar arasındaki anlaşmazlıkların başvuru yoluyla çözüme kavuşturacak bir otoritedir.

3.Özel Mülkiyet, Toplum ve Devlet

Locke’a göre doğa durumunda problem, suçlulara karşı koyabilmek için insanların kolaylıkla birleşememeleridir. Dolayısıyla doğa durumunun savaş durumuna dönüşmesinden kaçınmak için insanların hem doğa durumunu terk etmeleri hemde akla uygun olarak siyasal toplum halinde yaşamaları gerekmektedir. Böylece insanların üzerinde uzlaştıkları ve onları sınırlayan müşterek bir otorite hemde kendilerine yönelik haksız eylemlerde ya da ihtilafların çözümünde yardıma çağırabilecekleri ortak bir güç olacaktır (Toku, 2003; 77). Bu güç ancak toplum anlaşması ile oluşabilir. Toplum sözleşmesi bireylere daha önce sahip olmadıkları yeni bir takım haklar kazandırmadan onların bütünleşmiş bir biçimde işlerini görebilmesine imkan hazırlamıştır, böylece bireyin tek başına yapamayacağı bir çok iş topluca yapılarak imkanı hale gelmiştir (Timuçin, 2005; 194-195). Bireysel hedeflere kolektivitte aracılığıyla ulaşma aynı zamanda pratik ve rasyonel bir yöntem olarak işlevsel olduğu için

topluluğun bütünlüğünü devam ettirecek olan kurallara uyma veya boyun eğme bireysel bağlamda daha da kolay hale gelmiştir.

John Locke'un siyaset kuramında merkezi yer tutan iddia, bireysel mülkiyet haklarının toplum öncesi doğa durumunda mümkün olduğu ve bu haklara sahip olabilecek bireylerin tek yanlı sahiplenici eylemlerinin olduğudur. Doğal mülkiyet haklarının tasarrufunu elde etmiş bireyler, kendi istekleri ve rızalarıyla, siyasal bir topluluğun pozitif kurallarının zorunluluklarına uyan siyasal topluluk mensupları durumuna gelirler (Waldron, 2010; 119). Böylece siyasal topluluk mensubu olma bilinci, doğal mülkiyet haklarını kullanma özgürlüğü temelinde gelişmiş olur.

Siyasal topluluk olma bilinci sonucunda ortaya çıkan devlet, insanların çıkarlarını sağlamak, onları korumak ve geliştirmek üzere oluşturulmuş bir yapıdır. İnsanların çıkarlarından kastedilen şey, hayat, özgürlük, sağlık ve bedenin dinlenmesi, para, araziler, evler, eşyalar ve benzeri gibi maddî şeylerin mülkiyeti temelinde ifade edilebilir. Bu çıkarları tesis etmek insanın yaşama dair temel güdülerini olarak düşünüldüğünde bunların tesisi devletin temel görevi olarak ifade edilebilir. Diğer taraftan bir insan, bunların korunması için oluşturulmuş olan kanunları çiğnemeye kalkıştırsa, kuralları çiğnemeye kalkışan bireyin cezalandırılma gerekmektedir. Bireyin cezalandırılması ifade edilen çıkarlardan mahrumiyet biçiminde olabilir. Bu mahrumiyet insan için caydırıcı bir korku unsuru olacaktır. Devlet bu cezayı sağlayabilecek silahlar ve yetki ile donatılmıştır. İnsanlar özgürlüklerinin ellerinden alınmaması için bu güce boyun eğecekler ve cezalandırıcı devletin gücü karşısında suç işlemeye fazlaca yeltenemeyeceklerdir (Bakırcı, 2004; 42, Akççek, 2011; 17). Devlet kuvvet kullanma yetkisine sahip bir bünye olarak insanların çıkarlarını korumak için oluşturulmuş bir yapıdır. Daha özel bir bakış açısıyla Locke'a göre devlet insanların özgürlük ve eşitlik haklarından doğan özel mülkiyetlerini korumakla ve bu haklara riayet etmeyenleri gerektiği gibi cezalandırmakla mükellef kılınmış bir yapıdır.

Özel mülkiyet kavramı; maddi varlıklar üzerinde sahiplenme ve kontrolü düzenleyen kurallar sistemi bağlamında ifade edilen bir kavramdır. Maddi varlık, insan ihtiyaçlarını ya da eksiklerini gideren maddi nesne olarak tanımlanabilir. İnsan ihtiyacını gideren maddi varlıkların, her zaman her yerde insan ihtiyacına göre görece olarak kısıt olduğu bilindiğine göre kimin neyi kullanacağı her zaman sorun olarak karşımıza çıkacaktır (Bakırcı, 2004; 139). Bu sorunun cevabını Locke, özel mülkiyet hakkının kökenini sorguladıktan sonra vermektedir.

Locke'a göre dünyayı insanlara ortaklaşa veren Tanrı, onlara aynı zamanda dünyayı, yaşamdan en üst yararı ve rahatlığı sağlayacak biçimde kullanmaya yarayacak akli da vermiştir. Böylece yeryüzündeki her şey

insanların rahat bir hayat sürebilmesi için insanlara verilmiştir. Verilmiş olan bu şeylerin tamamı insanların ortaklaşa kullanımına sunulmuştur. Bu noktada kim neyi ne kadar kullanacaktır ? biçimindeki sorumuza döndüğümüzde Locke bunu insanın tamamen kendisine ait olan emek ve becerisi ile açıklamaktadır. Ona göre tüm insanların kullanımına verilen şeylerin insan tarafından işlenmesi, üzerinde emek harcanması o şeyin artık doğal olarak verilen şey olmamasına yol açmaktadır. Bu durum bir bireyin bir şey üzerine emek harcayarak onu dönüştürmesinin o şeyi bireyin özel mülkiyeti haline getirdiği anlamına gelmektedir. Böylece bireyin emeği karışan şeyin üzerinde başka birinin hak talep etmesi ahlaki ve rasyonel değildir. Emek özel mülkiyetin temel kavramı haline gelmektedir. Böylece pınardan akan su herkesin olmasına rağmen bir testideki su onu doğadan çekip testinin içine doldurana ait duruma gelir. Yine bir geyiğin eti onu avlayana aittir. Locke'a göre bu durum oldukça akılsaldır.

Locke toprak mülkiyetinin de nasıl olacağını açıklamaktadır. Ona göre bir insanın sürdüğü, ektiği, ıslah ettiği, işlediği ve ürünlerinden yararlanabildiği kadar toprak onun mülkiyetidir (Locke, 2012; 26-27). Bu durumda diğer insanların bu toprak üzerinde hak talep etmesi gibi bir durumun ortaya çıkabileceğini belirten Locke, çalışmadan çaba sarf etmeden insanın böyle bir talepte bulunamayacağını işaret etmektedir. Tanrı ona göre insana çalışmayı emretmiştir ve çalışan insanda çalıştığı kadarının hakkını alacaktır. Doğa oldukça lütufkârdır. İnsanoğlunun ortaklaşa kullanımına sunduğu sınırsız sayıda şeyler bulunmaktadır ve insan emeğini kullanarak bu şeyleri dönüştürebilir. Böylece emeğini kullanmak isteyen herkese doğa mülkiyet hakkı vermiştir.

Locke'a göre toprağın kıt ve değerli hale gelmesinden sonra topluluklar, ülkelerinin topraklarına belirli sınırlılıklar koymuşlardır. Bu sınırlar içerisinde kendi toplumlarının insanların mülkiyetlerini yasalarla düzenlediler ve böylece emek ve çalışmanın başlattığı mülkiyeti, sözleşme ve anlaşma ile kurumsallaştırmışlardır. Bundan sonra çeşitli malların mülkiyetleri ve bu malların parasal değerlerinin düzenlenmesi durumu ortaya çıkmıştır. Farklı çalışma düzeyleri insanların farklı miktarlarda parasal değerlere sahip olması durumun ortaya çıkartmıştır.

Locke mülkiyetin politik toplumun yaratılmasının en önemli nedeni olduğunu ifade etmektedir. Ona göre toplumu ortaya çıkartan şey çalışmadır. İnsan emeğini kullanarak doğayı dönüştürmüştür. Bu dönüşüm insanın kendisi için yeni bir yaşam alanı, dünya oluşturmak anlamına gelmektedir (Cevizci, 2013; 515). İnsan oluşturmuş olduğu bu dünyayı devlet aracılığı ile garanti altına almıştır ki bu açıdan devlet insan mülkiyetinin koruyucusu, bekçisi durumundadır. Mülkiyetin koruyucusu ve bekçisi olarak devlet her bir insanı diğer insana karşı yükümlü kılmıştır.

Doğal olarak herkesin mülkiyet hakkının olduğu temelinden hareket edildiğinde ve devletin de bu yasa çerçevesinde oluşturulduğunda insanlara yüklenen bu yükümlülükler akılsaldır ve bu kurallara uymamanın cezalandırılması da doğal bir durumdur.

Locke'un geniş anlamda mülkiyeti ortaya koymasının ardında insanoğlunun güvensiz bir ortamın içinde bulunması ve toplumsal düzene katılma isteği vardır. Başkalarıyla topluma katılmaya çalışmak ve onu istemek nedensiz değildir. Başkalarıyla önceden bir araya gelmek ve zihnen bir yapı kurmak genel olarak Locke'un mülkiyet adını verdiği yaşamların, özgürlüklerin ve mülklerin karşılıklı korunması adınadır. Locke bu açıklamasında güvensiz bir ortamın bir savaş durumuna yol açacağını düşünürken geniş anlamıyla da bir mülkiyet tanımını ortaya koymuş olur (Timuçin, 2006; 51).

Locke için mülkiyet her ne kadar emek ile elde edilen bir hak ise de, bunun bir sınırının olup olmaması ayrı bir problem alını olarak karşımıza çıkmaktadır. Locke'a göre, bir insanın emeğiyle özel mülkiyete sahip olması doğal ise de hayatını kolaylaştırmanın ve ihtiyaçlarını karşılamının ötesinde özel mülkiyete sahip olması aslında doğal değildir. Yani aslında insanın kendisi için kullanabileceğinden çok daha fazlasına sahip olması doğal hukuka uygun bir durum değildir ve bunu yapan insanın doğal hukuk tarafından cezalandırılması gerekir (Locke, 2012; 57- Toku, 2003; 83-84).

Siyasal toplum, mülkiyetin korunması ve toplumdaki bütün herkesin suçlarının cezalandırılması iktidarına sahip olma temelinde açıklanmaktadır. Siyasal toplumda her bir üyenin bütün özel yargılarını dışarıda bırakarak ortaya çıkarttığı iktidar siyasal toplumu oluşturan bireyler arasında hakem görevi görmektedir. Böylece ortaya çıkan devlet toplumun üyeleri arasında işlenmiş olan çeşitli ihlalleri, uygun olduğu düşünülen cezaları uygulayarak cezalandırma kudretine sahiptir. Siyasal toplum bireylerin doğal durumdaki kendi yasalarını yürütme hakkından vazgeçmesi ve belirli sayıdaki insanın üzerinde anlaştıkları ortak iradeye bu haklarını devretmesiyle ortaya çıkmaktadır (Locke 2012; 56-59).

Böylece siyasal toplum birleşmiş halk olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal toplumun rolü, oluşturulan siyasal iktidara hükmetme yetkisini vermektir. Doğal durumda insanların özel mülkiyetlerini korumak için sahip oldukları bireysel cezalandırma hakkını böylece siyasal iktidara aktarılmış olmaktadır. Gönüllülüğe dayalı bu yetki aktarımı ortaya çıkan yönetimde meşruluk zeminini oluşturmaktadır.

Böylece Locke, siyasal meşruluk konusunda "rıza" kavramı üzerinde önemle durmaktadır. İnsanlar doğal durumda özgür ve eşit durumdadırlar ve kendi rızaları olmaksızın başkasının siyasal iktidarına tabii değildirler. Toplumun üyesi olan insanlar "rıza" temelinde kendi

iktidarlarını topluluğun kolektif yargı gücüyle birleştirirler ve böylece kendilerine gelebilecek içeriden ve dışarıdan tehditlere karşı kendilerini koruma altına almış olurlar. İnsanlar daha rahat, güvenli ve barışçıl bir yaşam arzu ettikleri için toplumu oluştururlar. Böylece doğa durumunda olmayan ortak bir yargıç tesis edilmiş olunur. Bu yargıç bütün anlaşmazlıkları sona erdirecek otorite ile donatılmıştır ve bu yapıya yasama denir. Yasama yargı gücünü temsil etmektedir. Yasamanın olmadığı bir yerde insanlar hala doğa durumunda yaşamaktadırlar. Locke rızaya dayanmayan mutlak bir iktidarın doğal durumdan daha kötü olabileceğini de ifade etmektedir (Ağaoğulları vd., 2009; 196-197).

Locke yönetimin meşruiyetini “rıza” kavramı ile açıkladıktan sonra yönetim biçimleri üzerinde durmaktadır. Locke’a (2012:85-86) göre Demokrasi, toplumu oluşturan insanların topluluğun bütün iktidarına sahip olmaları ve oluşturmuş oldukları yasaları kendi atadıkları görevliler eliyle yürüttükleri bir yönetim biçimidir. İnsanlar yasa yapma iktidarını birkaç seçilmiş kişinin ve onların varislerinin yada haleflerinin ellerine verdiğinde ise oligarşi yönetim biçimi ortaya çıkmaktadır. Eğer topluluk yasa yapma yetkisini tek kişinin eline verdi ise bu durum monarşidir. Eğer bu tek kişinin iktidarı varisler aracılığı ile devam ediyorsa bu da Locke’a göre kalıtsal monarşidir. Yasama yetkisi tek adama sadece yaşam boyu verilmişse ve tek adamın ölümü üzerine sadece bir halef atanması ile iktidar ondan alınıyor ise bu da seçimli monarşidir. Locke toplumdaki insanların kendilerine uygun olduklarını düşündükleri yönetim biçimleri oluşturabileceklerini ifade etmektedir. Bunlar karma biçimlerde olabilir. Yasama iktidarı ilk başta çoğunluk tarafından bir ya da daha çok kişiye sadece yaşamları boyunca ya da belirli bir sınırlı süre için veriliyorsa ve bu sürenin sonunda üstün iktidar yeniden onlara geri dönüyorsa, bu şekilde geri döndüğünde, topluluk bu iktidarı yeniden istediği ellere verebilir. Bu yolla yeni bir yönetim biçimi oluşturabilir. Üstün iktidarın, yani yasamanın yerleştirilmesine bağlı olan yönetim biçiminden dolayı ast bir iktidarın, üstün bir iktidara emretmesi ya da üstün iktidar dışında bir iktidarın yasalar yapmasını tasavvur etmek olanaksız olduğundan, devlet biçimi yasalar yapma iktidarının yerleştirildiği yere bağlıdır. Locke, devlet terimini herhangi bağımsız bir toplum olarak kullanmaktadır.

Locke’a göre bütün devletlerin ilk ve temel pozitif yasası yasama iktidarının oluşturulmasıdır. Yasamanın kendisini de yönetecek olan ilk ve temel doğa yasası ise toplumun ve toplum içindeki her bir kişinin korunmasıdır. Yasama sadece devletin üstün iktidarı değildir. Fakat topluluk yasama yetkisini verdiği ellerde bu yetki kutsal ve yasama yapanlar tarafından değiştirilemez niteliktedir. Böylece oluşturulmuş olan bu yasaya dayanmayan hiçbir emrin yaptırımı söz konusu değildir. Toplum üzerinde toplumda yaşayanların onayı olmaksızın ve toplumda

yaşayanlardan yetki almaksızın hiç kimsenin yasa yapmaya ilişkin bir iktidarı olamaz. Böyle bir yasa oluşturulsa bile insanların bu yasaya itaat yükümlülüğü söz konusu değildir (Locke, 2012; 87-89). Locke burada iktidarın topluluğun onayı olmaksızın bir yasa oluşturabileceğini dolayısıyla yönetimin despotik bir hale gelebileceğini belirtmektedir. Yasal olmayan güç kullanımı durumunda yönetim yasayı çiğnemiş olur. Sözleşme iktidara yasalar çerçevesinde güç kullanma hakkı vermiştir ki bu iktidarın sınırlı güç kullanma yetkisine işaret etmektedir. Sınırlarını aşan iktidarın değiştirilmesi gerekir. İktidarın değişiminin temel aracı yeni bir yönetim kademesi seçmektir. Eğer toplum despotik idare tarafından böyle bir haktan mahrum edilirse o zaman toplumun meşru olmayan yollarla, zor kullanarak iktidarı devirilebileceğini düşünür.

Locke'a göre meşru yönetim yasalar çerçevesinde hareket eden, yönetilenlerin hayat hakkını teminat altına alan, özgürlüklerini sağlayan, mülkiyetlerini koruyan ve genel olarak toplumdaki insanların rızasına dayanan bir yönetimdir. Aksi durum ise köleliktir ki bu durumda yurttaşın köleliğe şiddetle başkaldıracağı ön görülmektedir (Cevizci, 2013; 521). Locke, mutlak keyfi iktidarın ve kurumsallaşmış sürekli yasalar olmaksızın yönetimlerden hiç birinin toplumun ve yönetimin amaçlarıyla uyuşamaz olduğunu belirtmektedir. O, İnsanların yaşamlarını, hürriyetlerini ve servetlerini korumak amacı taşımayan ve onların barış ve huzurlarını güvenceye almak için hak ve mülkiyete ilişkin belirlenmiş kuralları olmayan bu tür yönetimler uğruna doğa durumu özgürlüğünden vazgeçmeyeceklerini ve kendilerini bu yönetimler altında bağlamayacaklarını ifade etmektedir. Bunların yanında üstün iktidar hiçbir insandan kendi onayı olmaksızın mülkiyetinin herhangi bir parçasını alamaz (Locke, 2012; 90-91). Çünkü Locke'a göre mülkiyetin korunması yönetimin amacı ve insanların siyasal topluma girmelerinin nedenidir.

Yasama iktidarı Locke'a (2012; 94-105) göre devlet gücünün, topluluğun ve topluluk üyelerinin korunması için nasıl kullanacağını yönlendirme hakkı olan iktidardır. Locke, yasamanın yasa yapma iktidarını başka kişilere devredemeyeceğini belirtmektedir. Çünkü yasa yapma hakkı halk tarafından verilen bir haktır ve halk tarafından verilen bir hak halkın onayı olmaksızın başka bir kişiye devredilemez. Bütün yönetim biçimlerinde toplum tarafından verilen güven ile birlikte tanrı ve doğa yasasının getirmiş olduğu sınırlılıklar söz konusudur. Bu çerçevede yasamacılar her durum için kurumsallaşmış yasalarla herkes için geçerli ve eşit bir yönetim sergilemelidirler. Yasalar halkın yararı dışında başka bir amaçla düzenlenmemelidir. Yine yasamacılar halkın mülkiyetleri üzerindeki vergileri halkın kendi veya vekilleri tarafından verilen onaylar alınmaksızın artırmamalıdır. Bunlar yasamanın sınırları olarak karşımıza çıkmaktadır. Locke'un bu sınırları ifade etmesi aynı zamanda bu

sınırlarının ihlal edilebileceği anlamına da gelmektedir. Bu yüzden Locke en üstün iktidarın halkın elinde kalması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Ona göre kendi temelleri üzerinde duran ve doğası gereği topluluğun korunması amacına göre hareket eden inşa edilmiş bir devlette, diğer bütün iktidarların tabi oldukları ve tabi olmak zorunda oldukları tek bir üstün iktidar olan yasama iktidarı bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen yine de yasama belli amaçlarla hareket eden güvene dayanan bir üstün iktidar olduğundan, güven verdikleri yasamanın bu güvene aykırı hareket ettiğini görmeleri halinde, yasamayı azletme ya da değiştirmeye ilişkin üstün bir iktidar halkın elinde kalmaya devam eder. Bir amaca ulaşmak gayesiyle güvene dayalı olarak verilen iktidarın tümü, bu amaçlarla sınırlı olduğundan amaçlar yerine getirilmediğinde güven kaybedilir ve halk tarafından bu iktidar geri alınarak daha uygun olduğu düşünülen kişilere aktarılır. Böylece halk her durumda mutlak güç sahibi durumundadır ve bu gücü kendi özgürlüklerini ve mülkiyet haklarını korumak için koruyuculara devreder ki güç devredilenler mutlak veya keyfi bir biçimde hükümranlık süremezler.

Locke, yasama ve yürütme güçlerinin ayrı varlıklar olduğunu belirtmekle beraber her zaman yürütme yasamaya bağlı kalmak durumundadır. Ona göre yasama süreklilik gösteren bir yapı olmak durumunda değildir. Yasa yapmak gerekmedikçe yasamanın toplanmasına gerek yoktur. Böylece yasama kendi yaptığı yasalarla kendini de sınırlandırabilir. Yürütme gücü ise yasamanın aksine süreklilik arz etmektedir. Çünkü yasamanın yapmış olduğu yasaların uygulanışı süreklilik arz etmektedir ki bu durum yürütmenin her zaman var olmasını gerekli kılmaktadır. Locke, yasama ve yürütmenin yanında üçüncü bir güçten daha bahsetmektedir ki bu Federatif güçtür. Federatif güce her toplumda rastlanılabileceğini belirten Locke, bu gücün insanlarda doğa durumlarından beri var olduğunu ifade ederek bunu doğal denilebilecek güç olarak tanımlamaktadır (Ağaoğulları, 2009; 208-2011). Bu güç daha üst bir güç olmadığı durumlarda (uluslararası problemler gibi) eşitler arasında ilişkileri düzenlemektedir. Bu birey ve toplum için geçerli olan doğa yasası yani akıl anlamında da yorumlanabilecek bir kavram olarak ifade edilebilir.

Yönetim üzerine ikinci incelemede Locke, fetihçilik gasp ve tiranlık üzerinde de durmaktadır. Genel anlamda bir kişinin başka bir kişinin özgürlüğünü elinden almasının haksızlık olduğunu ifade eden Locke'a göre fetih topyekûn bir topluluğun veya zümrenin başka bir topluluk veya zümre üzerinde hâkimiyet kurmasıdır ki bu durum eşit haklar temelinde bir yapıya dönüşmediği sürece kurulan idarede despotizm olacaktır. Fetih aynı zamanda bir gasp olarak da düşünülebilir. Fakat fetih ile gasp arasındaki fark gaspın hiçbir zaman kendi açısından haklı sebebi olamayacağıdır.

Gasplar bir anarşi ortamının olması durumu, dolayısıyla mülkiyetin tehlikede olduğunun bir göstergesidir ki bu doğal yasaya yani akla uygun hakça bir durum değildir. Gaspın ortaya çıkaracağı sonuç tiranlıktır ki tiranlık, hiç kimsenin üzerinde bir hakka sahip olamadığı hakkın ötesindeki iktidar kullanımıdır. Tiran iktidarını haksızlık üzerine kurarak kendi üzerinde bir güç tanımamaktadır. Locke, yönetimlerin insan hak ve özgürlüklerinin dikkate alınmadığı, yasanın şahsi menfaatler çerçevesinde dönüştürüldüğü ve halkın iktidar gücünün üstünde farklı güçlerin olduğu durumlarda yönetimlerin bozulduğunu belirtmektedir.

4.Sonuç

Locke, sınırlı hükümetten yanadır. İnsanlar doğal haklarının bazılarını birtakım amaçların gerçekleştirilmesi maksadıyla hükümete, siyasal iradeye devretmektedirler ki bu da mutlak bir devir değildir. Locke'un anlayışına göre insanların bir devlet altında birleşmelerinin ve devlet idaresi altında yaşamalarının altındaki en önemli etken onların mülkiyetlerinin korunmasıdır. Mülkiyet edinme hakkı Locke'da özgürlüğün temelini oluşturmaktadır. Böylece mülkiyetin korunması doğal özgürlüğün korunması anlamına gelmektedir. Siyasal iradenin insanların mülkiyetini yani özgürlüğünü, (doğal haklarını) korumaması durumunda insanlar siyasal iradeye devrettikleri bu hakları geri alabilmektedirler. Bu durum sivil topluma geri dönüş olarak nitelendirilebilir. Fakat bu durum kalıcı olamayacaktır. O yüzden yeni bir hükümete bu hakların devredilmesi gerekmektedir.

Locke hükümetin sınırlı olduğunu ifade ederken bu sınırı dinsel alana da taşımaktadır. Ona göre dinsel hükümler iki farklı boyutta değerlendirilmektedir. Birincisi toplumsal hayatla ilgili hükümler iken ikincisi tanrı ile kul arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlerdir. Bu boyutuyla din insanın iradesini ve davranışlarını etkileme kabiliyetine sahiptir. Bu sebeple dinsel kanunların, hükümlerin devlet eliyle dinsel yapılara dayatılamaz. Bunun gibi dinsel yapıların ifade ettikleri hüküm ve buyruklar da devlet eliyle halka dayatılamaz. İnsanların bir takım yanlış veya hatalı ibadet ve inanış biçimleri söz konusu ise bu onların özgürlüğü olarak kabul edilmeli ve diğerlerin özgürlüklerine zarar vermediği sürece bu insanların farklı inanışlarına müdahale edilmemelidir. Bir insanın cehennemlik oluşu yalnızca onu ilgilendirir, dolayısıyla insanın ruhunun kurtuluşu sadece kendisini ilgilendiren bir durumdur (Locke, 2009; 65-68). Hükümetin sınırları dinsel alan içinde geçerlidir. Din Locke'a göre bireysel özgürlük alanı sınırları içinde yer almaktadır. Böylece ona müdahale, bireyin özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelecektir. Böylece devletin dinsel alanda da bireylerin tahakküm altına alınmasını engellemek gibi bir sorumluluğu da bulunmaktadır.

Dinsel anlamda hoşgörüyü işaret eden Locke, siyasal yöneticilerin dinsel konulara karışmamaları gerektiğini belirtirken onların dinsel konularda herhangi bir yeterliliğinin de olmayabileceğini ifade etmektedir. Böylece siyasal iradenin görevinin dini buyrukların uygulanması olmadığı ortaya çıkmaktadır. Locke, hiç kimsenin tanrıdan ilham aldığını söyleyerek diğer insanların üzerinde baskı kurmaya çalışmaması gerektiğini ifade ederek devletin ve kilisenin görevlerinin farklı olduğunu belirtir. Ona göre insanların bedeni ve ruhsal ihtiyaçları vardır. Devlet dünyevi olan fiziksel ihtiyaçların karşılanması, kilise ise ruhun manevi ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilidir (Tannenbaum vd., 2011; 249). Böylece aslında Locke, ne kilisenin ne de siyasal iradenin başka bir insanın özgürlüğüne zarar vermemesi ve insan özgürlüğü üzerinde zorlayıcı bir etken olmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Toplumsal düzen ve sınıfsal yapı bağlamında Locke, toplumda var olan bir takım eşitsizlikleri kabul etmektedir. Eşitsizliklerin nedeni ise herkesin doğa yasası bağlamında eşit olmasına rağmen bazı insanların diğerlerine göre daha az veya çok aklını kullanarak ve çalışarak -emek harcayarak- farklı miktarlarda mülkler edinmesidir ki bu durum da yine doğaldır. Locke, insanların özgür oldukları için kendi aralarında sözleşme yapma hakkının olduğunu ifade ederek insanın gönüllü olarak başka bir insan hesabına çalışmasında bir problem olmadığını düşünür. Yine O, diğer insanların mülkiyetlerine yani özgürlüklerine zarar verme fiili içinde olan bir insanın hapsedilebileceğini, onun köleleştirilebileceğini de kabul etmektedir. Burada gönüllü olarak sözleşmeye dayalı hizmetkarlıkla köleliği birbirinden ayıran Locke, sözleşmeye dayalı hizmetkarların özgürlüklerinin sözleşmenin muhtevası çerçevesinde olduğunu ifade etmektedir. Bu insanlar kendi akıllarını kullanarak böyle bir sözleşme yapmışlardır. Akıllarını kullanamayanlar ise kontrol altında tutulması gereken varlıklardır. Locke, kadınların ikincil statülerini de meşrulaştırmaktadır. Ona göre kadınlar fiziksel yapıları ve doğurganlık yeteneklerinden dolayı tek başlarına hayatlarını idame ettirmekte zorlanırlar. Bu noktada evlilik yani bir erkeğin yaşamda onlara yardımı, koruması kadın için rasyonel ve onun çıkarına bir durum olarak nitelendirilir. Kadının aklının pasif erkeğin aklının ise aktif olduğunu ifade eden Locke, bu durumun kadının ekonomik ve sosyal hayata erkek kadar girmemesinden kaynaklandığına işaret etmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanması, eğitim ve sosyal hayatta daha fazla yer alması durumunda zihinsel kapasitelerinin gelişebileceği ve böylece yaptığı sözleşmelerde daha karlı sonuçlar elde edebileceği de göz önünde bulundurulmaktadır.

Genel anlamda Locke maddi dünyadaki bireysel çıkarların öncelenmesi açısından materyalist bir bakış açısına sahip olarak

değerlendirilebilse de dini hayatı bu dünyanın içine katarak bu değerlendirmeyi gevşetmektedir. Locke, diğer sözleşme kuramcıları gibi doğa durumunu ne çok kötü nede çok iyi bir durum olarak tasvir etmektedir. İnsanların rasyonel varlıklar oldukları tezinden hareket ederek kendi çıkarlarını korumak için ölçülülük ilkesi çerçevesinde hareket edeceklerini ön gören Locke, sınırları aşanlarında diğer insanların genel kanaatleri çerçevesinde cezalandırılacağını ifade etmektedir. Locke'un toplum sözleşmesi iki kademeli bir hal sergilemektedir. İlk kademe “doğa yasası” kavramı içerisinde gizlidir. Doğa yasası, insanların ortak aklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aynı zamanda tanrının insanı akıl sahibi olarak yaratması sebebiyle tanrının da yasası olmak durumundadır. Doğa yasası ile sivil toplum kurulur. İkinci aşama ise siyasal iktidarın, devletin kurulması aşamasıdır. Burada insanlar üzerinde uzlaştıkları bir yönetim zümresini yasama yapmak üzere görevlendirirler ve böylece siyasal toplum kurulmuş olur. Locke çok sayıda insanın özgürlüklerinin korunabilmesi için, mülkiyetin güvence altına alınabilmesi için devleti - sınırlı devleti- işlevsel görmektedir.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları M. Ali vd., Kral Devletten Ulus Devlete, İmge Kitabevi, Ankara 2009.

Akçiçek, Arda, “Hoşgörü Üzerine Bir Kıyaslama: John Locke ve Jean Jacques Rousseau”, Liberal Düşünce, Sayı:63, 2011.

Akdemir, Ferhat, “John Locke’un Liberal Siyaset Felsefesinin Metafizik Arka Planı”, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:19, 2009.

Arslan, Hüseyin, “John Locke’un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:17, 2013.

Bakırcı, Fahri, John Locke’da Mülkiyet Anlayışı, Babil Yayıncılık, Ankara, 2004.

Bouillon, Hardy, John Locke, Liberte Yayınları, Ankara, 1998.

Cevizci, Ahmet, 17.Yüzyıl Felsefesi, Say Yayınları, Ankara 2013.

Çetin, İsmail, John Locke’da Tanrı Anlayışı, Vadi Yayınları, Ankara, 1995.

Locke, John, Hoşgörü Üzerine Bir Mektup, Çev.: Melih Yürüşen, Liberte Yayınları, Ankara, 2009.

Locke, John, Hükümet Üzerine Birinci İnceleme, Çev.: Fahri Bakırcı, Kırılgaç Yayınevi, Ankara 2007.

Locke, John, İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme, Çev.: Meral Delikara Topçu, Öteki Yayınları, Ankara 2000.

Locke, John, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, Çev.: Fahri Bakırcı, Ebabil Yayınları, Ankara 2012

Tannenbaum, Donald G., Schultz, David, Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri, Çev.: Fatih Demirci, Adres Yayınları, Ankara, 2011.

Timuçin, Ali, John Locke'un Siyaset Anlayışı, Bulut Yayınları, İstanbul, 2006.

Timuçin, Avşar, Düşünce Tarihi 2, Bulut Yayınları, İstanbul, 2005.

Toku, Neşet, John Locke ve Siyaset Felsefesi, Liberte Yayınları, Ankara 2003.

Zelyurt, Solmaz, Dört Adalı, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012.

Waldron, Jeremy, "Locke, Tully ve Mülkiyetin Düzenlenişi". Çev.: Hamdi Bravo, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (flsf), Sayı 9, Bahar 2010.